

ΤΑΣΟΣ ΜΠΙΡΗΣ:

**ΕΝΑ (ΔΙΠΛΟ) ΜΑΘΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ
ΣΤΕΡΕΟΜΕΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ**

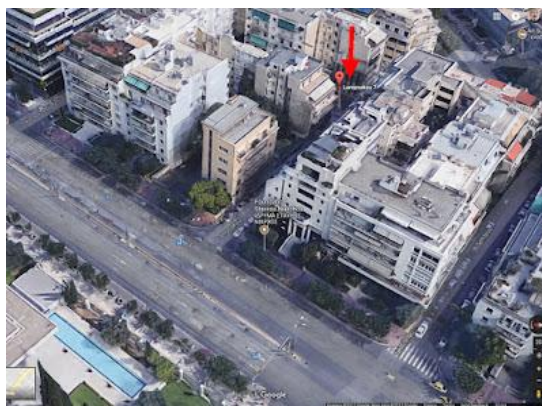

"κάτι καλό συμβαίνει εδώ"

Σε μια εποχή που η αρχιτεκτονική προβάλλεται μεν, αλλά σπάνια δε σχολιάζεται κριτικά, βρίσκω εξαιρετικά ενδιαφέρον, όταν διατυπώνονται κάποιες σοβαρές τοποθετήσεις ιδίως για κτίρια στον τόπο μας που δεν ανήκουν στο *main stream*, από μάχιμους αρχιτέκτονες που δραστηριοποιούνται για να στηρίξουν και να αναδείξουν τον ελληνικό μοντερνισμό.

Με χαρά είχα δημοσιεύσει, σχετικά πρόσφατα, μια ξεχωριστή κριτική του Τάσου Μπίρη για το Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών (αρχιτέκτων Μιχάλης Σουβατζίδης), το οποίο επισκέφτηκε, έκανε σκίτσα των όψεων και τα παρουσίασε μαζί με μια πολύ συγκροτημένη και τεκμηριωμένη αναλυτική παρουσίαση, σε ένα κείμενο που παρόμοιό του δεν συναντάμε εύκολα τα τελευταία χρόνια.

Αυτή την φορά ο Τάσος Μπίρης επέλεξε ως επισκέπτης, ένα άγνωστο στο ευρύ κοινό αλλά και σε μας κτίριο, η μελέτη του οποίου δεν έχει δημοσιευτεί, από πεποίθηση μάλλον της μελετητικής ομάδας. Ένα κτίριο «κρυμμένο» σε ένα πολύ κεντρικό κομμάτι της πόλης, ακριβώς πίσω από το γνωστό κτίριο του Κοντολέοντα, στην οδό Βασιλίσσης Σοφίας, απέναντι από την Αμερικανική Πρεσβεία, και το οποίο ομολογώ ότι με αιφνιδίασε για την τόλμη του και την ποιότητά του που το κάνει να ξεχωρίζει στον αστικό ιστό.

Θέση του κτιρίου κατά την εκσκαφή.
(Google Maps)

Για το σημαντικό αυτό κτίριο όπου παίζεται ένα “μοντερνιστικό συντακτικό παιχνίδι ανάμεσα στο «επίπεδο», τη «γραμμή» και το «σημείο»” και συνομιλεί με το κτίριο του Κοντολέοντα, ο Τ. Μπίρης εμπιστεύτηκε το ακόλουθο κείμενο και τον ευχαριστώ, γιατί εδραιώνει σε αυτό το blog, ένα πολύ συγκροτημένο και αναλυτικό δρόμο για ουσιαστική κριτική της αρχιτεκτονικής μέσα από ένα ξεκάθαρο προσωπικό πρίσμα.

Γ.Τ.

Κτίριο Γραφείων επί της οδού Λαμψάκου 7, Αθήνα

Αρχιτεκτονική ομάδα ΩΜ
(Ν. Δημοπούλου, Ρ. Σαΐτη, Γ. Σταθόπουλος,
Ν. Χριστοδουλέα)

Του Τάσου Μπίρη
(φωτογραφίες Δημήτρη Κλεάνθη)

Το νέο κτίριο έτυχε να βρίσκεται σε άμεση οπτική σχέση με τη γνωστή εμβληματική πολυκατοικία στη διασταύρωση της Λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας με την οδό Λαμψάκου, δηλαδή με το - ιστορικής σημασίας - έργο του Γεωργίου Κοντολέοντα, ενός από τους πιο καταξιωμένους (και διδακτικούς) Μοντερνιστές της γενιάς του '30.

Εικ.1. Το διπλό μάθημα

Εικ.2. Οδός Λαμψάκου 7

Ένα εύλογο ερώτημα:

Πώς συμβάλλει η πρόταση της αρχιτεκτονικής ομάδας στην υλοποίηση της σχέσης ανάμεσα στο (επονομαζόμενο) «παλιό» και το (επονομαζόμενο) «νέο», ώστε να μην είναι συμπτωματική, αλλά να αποκτά ένα ευρύτερο νόημα ως ιδέα και πρακτική εφαρμογή;

Στο έργο του Κοντολέοντα τα βασικά γεωμετρικά χαρακτηριστικά του Μοντερνισμού (η καθαρότητα, η πληρότητα, η ορθοκανονικότητα του στερεού σχήματος της κτιριακής μάζας, καθώς και το ανάλογο στυλιστικό και κατασκευαστικό συντακτικό) είναι ολοφάνερα.

Επιπλέον, συγκροτούνται ως όλο με απίστευτη αφαίρεση και απλότητα. Είναι σχεδόν αυτονόητα, στοιχειοθετώντας στην ουσία ένα εξαιρετικό διαχρονικό **μάθημα σύνταξης** που -γι' αυτό το λόγο- αναφέρεται σε μια αρχιτεκτονική τόσο παλαιά όσο και νέα. Δηλαδή, σε μια αρχιτεκτονική **διαρκή**.

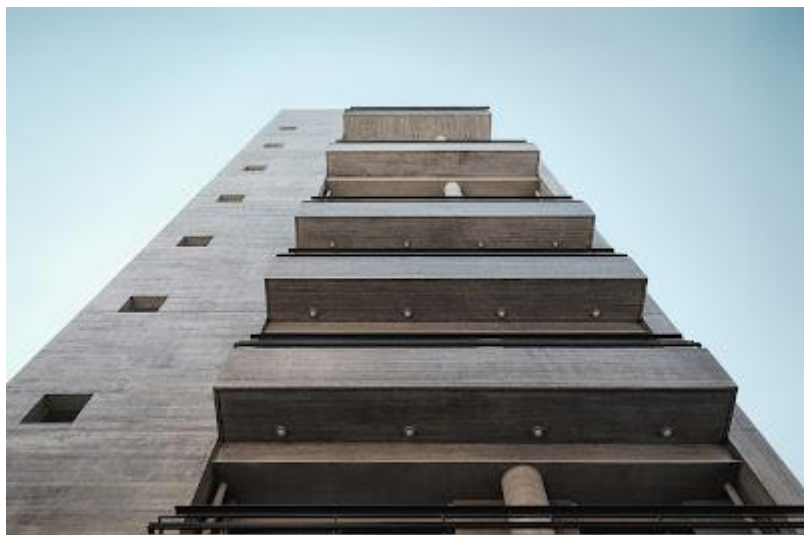
Εικ. 3,4. Περπατώντας στην οδό Λαμψάκου, από το ιστορικό κτίριο του Γ. Κοντολέοντα προς το νέο κτίριο.

Οι νεότεροι **σεβάστηκαν το μάθημα** του - παλαιότερού τους - αρχιτέκτονα. Ήταν άλλωστε ήδη αρκετά πεπαιδευμένοι από μόνοι τους στο να διακρίνουν και να ερμηνεύσουν τα σημάδια του «**διαρκούς Μοντέρνου**» στην ιστορική πολυκατοικία. Αλλά και πώς αυτά το οδηγούν, από το παρελθόν του προς το μέλλον του.

Γι' αυτό και ο σεβασμός τους δεν ήταν εθιμοτυπικός, αλλά **εν τη πράξει**, μέσω της σύνθεσης του δικού τους εξαιρετικού νέου έργου, ως σύγχρονη ερμηνεία αυτού του αρχέγονου ρεύματος, ταυτοχρόνως όμως και ως αυτόνομη προσωπική τους δημιουργία.

Έτσι οι απόγονοι στέκουν σήμερα με **εναίσθηση**, αλλά και **ελευθερία πνεύματος** απέναντι σε έναν πρόγονό τους, χωρίς ανταγωνιστικά ή μιμητικά σύνδρομα.

Ίδού η **φυσική συνέχεια του «διαρκούς»**, μέσω της αναζωογόνησης που προκαλεί σε αυτό η γέννηση των νέων (και διαφορετικών) εκφάνσεων του.

Τηρουμένων των αναλογιών, το νέο κτίριο είναι και αυτό (όπως είναι και εκείνο του Κοντολέοντα) μια πολύ γρήγορη τριμελής συνθετική χειρονομία που ορίζει με σαφήνεια τη θέση του στον χώρο, αλλά και στον πολύμορφο μπερδεμένο αστικό ιστό. Καθώς συμμετέχει σε αυτόν ως φυσικό, **ταυτοχρόνως και πολύ διακριτό νέο στοιχείο** της συνολικής χωρικής δομής του δρόμου.

Ας θυμηθούμε εδώ την ιστορική ρήση, που περιγράφει συμβολικά την αρχέτυπη υπαρξιακή ανάγκη του ανθρώπου- δημιουργού, **να ορίσει πριν απ' όλα τη θέση του μέσα στον ρευστό ανεξήγητο Κόσμο που περιβάλλει τόσο τον ίδιο όσο και τα έργα του:**

«Δως μοι πα στω και ταν γαν κινάσω»

(Δώσε μου μια θέση να σταθώ και θα κινήσω τη γη).

Αναλόγως, η κτιριακή μάζα ολοκληρώνει τη μορφή της σε τρεις διαδοχικές καθοριστικές “πράξεις”:

(α) Τη **στέρεα έδραση της στη γη** (που συμπληρώνεται κατά την οριζοντία έννοια με τον επιμήκη υψηλό περιμετρικό τοίχο που περιβάλλει την εσωτερική αυλή).

(β) Την **όρθωση του κυριάρχου κατακόρυφου κτιριακού κορμού**. (Μια πολύ καθαρή και σαφώς ιεραρχημένη δομική συγκρότηση κατακόρυφων και οριζόντιων φερόντων στοιχείων, αφενός τοιχείων και υποστηλωμάτων και αφετέρου πλακών).

(γ) Την **στέψη** (με ανάλογη επεξεργασία της απόληξης του κλιμακοστασίου, όπως εκείνη του κτιρίου του Κοντολέοντα).

Η ιδέα της «εσωτερικής αυλής»:

Εικ. 7

Η ισόγεια εσωτερική αυλή με την διαφανή καλυπτική μεμβράνη ηλιοπροστασίας, που αναφέρθηκε προηγουμένως δεν συμβάλλει μόνο στη διεύρυνση της βάσης του κτιρίου. Αντιθέτως, αποτελεί κομβικό -και μάλιστα ζωντανό- στοιχείο της συνθετικής ιδέας του ως Όλου. Συγκεκριμένα, ο - συνήθως ανενεργός- «ακάλυπτος» της πίσω πλευράς των τυπικών πολυκατοικιών έχει εδώ τοποθετηθεί μπροστά, φτάνοντας μέχρι την οδό Λαμψάκου.

Ο σαφής ορισμός του σχήματος του με σχετικά υψηλό περιβάλλοντα τοίχο τον αναδεικνύει ως το προστατευμένο ζωντανό υπαίθριο κέντρο αναφοράς της σύνθεσης, ταυτοχρόνως και κύρια υπαίθρια είσοδο προς αυτήν από την πλευρά του δρόμου. Σημειώνεται ότι, τη στιγμή αυτή δεν είναι ακόμα ορατή η φύτευση της αυλής, καθώς βρίσκεται σε αρχικό στάδιο.

Εικ. 8

Την ιδέα της προστατευμένης αυλής, συμπληρώνει ο συνθετικός χειρισμός της μεσοτοιχίας η οποία αποκαλύπτεται με την οπισθοχώρηση της κτιριακής μάζας από τα έξω προς τα μέσα, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Αυτό το «νεκρό», αλλά πολύ δυνατό -και αναγκαίο για την σταθεροποίηση της σύνθεσης- κατακόρυφο επίπεδο ζωντανεύει με το «ξεδίπλωμα» σε μεγάλη έκτασή του, μιας σιδηράς γραμμικής κατασκευής. Γεννιέται από τον κεντρικό κτιριακό κορμό και προβάλλει δυναμικά προς τα εμπρός, στηρίζοντας το (εξωτερικό) μεταλλικό κλιμακοστάσιο.

Εικ. 9

Το σχήμα αυτής της πολυλειτουργικής «αγκαλιάς» γίνεται ο χώρος όπου αναπτύσσεται το μοντερνιστικό συντακτικό παιχνίδι ανάμεσα στο «επίπεδο», τη «γραμμή» και το «σημείο».

«Επίπεδα» είναι τα σταθερά οριζόντια και κατακόρυφα μπετονένια μέλη του κτιρίου (τοιχία και πλάκες). «Γραμμές» είναι οι οριζόντιοι και κατακόρυφοι άξονες που διατρέχουν και ορίζουν το συνθετικό πεδίο. Και «Σημεία» είναι οι άνθρωποι, με τις ευθύγραμμες ή ακατάστατες κινήσεις και στάσεις τους μέσα στον χώρο, καθώς αναδεικνύονται με φόντο την μεσοτοιχία.

Στο πλαίσιο αυτής της αντιστικτικής διαδικασίας, λειτουργούν και οι επιμέρους σχέσεις των τριών αυτών στοιχείων, είτε των ιδίων προς τον εαυτό τους, είτε ως «ζεύγη».

Όπως είναι, για παράδειγμα, η σχέση των σημείων (δηλαδή των ανθρώπων) ως ένα συνολικό κινητικό happening.

Ή η σχέση των φερόντων με τα φερόμενα δομικά στοιχεία.

Ή η σχέση των φερόντων στοιχείων μεταξύ τους (καθένα με τη μορφή, τη θέση και τον ρόλο του) με βάση μια σταθερή κανονιστική τάξη που εξασφαλίζει ο κάρναβος της κάτοψης.

Εικ.10,11,12

Για τον ορισμό της επιθυμητής σύμπραξης, ανάμεσα στην «τάξη» και την «αταξία», θεμελιώδη ρόλο παίζει εδώ η χρήση της **Ευκλείδειας γεωμετρίας**, ως κατάλληλο -απλό- εργαλείο για τη συγκρότηση ενός ανθρωπογενούς «**Δοχείου Ζωής**».

(Κάτι που δεν συμβαίνει με την -νιοστού βαθμού συνθετότητας- **Παραμετρική γεωμετρία**, που προτιμάται σήμερα για τον σχεδιασμό των «εξωγήινων μορφοπλαστικών θαυμάτων» της

νέας αρχιτεκτονικής του lifestyle. Μια αρχιτεκτονική που σε κάνει να αποζητάς ως σανίδα σωτηρίας την **ορθή γωνία** και την **οριζόντια και κατακόρυφη καθαρή ευθεία γραμμή**, για να μην χαθείς μέσα στην απόλυτη αοριστία του «νέου» αρχιτεκτονικού χώρου).

Μια ακόμη παρατήρηση:

Η καθολική **γυμνότητα** που οι πρώιμοι Μοντερνιστές απέδιδαν στο έργο τους με την αποκλειστική χρήση του λευκού, φαιού ή «σκοτωμένου» ωχροκίτρινου σοβά (όπως συμβαίνει και στην πολυκατοικία του Κοντολέοντα) αντικαθίσταται στο νέο κτίριο με το **γυμνό-ανεπίχρηστο σκυρόδεμα**. Αυτήν την **τεχνητή πέτρα**, που σε άλλους προκαλεί έντονη “διαταραχή” της αστικής τους ευπρέπειας και μαλθακότητας. Ενώ σε άλλους -συνήθως λιγότερους αλλά ανθεκτικότερους- λειτουργεί συμβολικά, ως σημάδι μιας φυσικής, αδρής, χθόνιας υλικότητας που αναδεικνύεται παίζοντας συνεχώς με το φως. Προσκαλώντας έτσι να την περιεργαστείς ακόμη και δια της αφής, αγγίζοντάς την με το χέρι σου, όπως συμβαίνει με μια φυσική λιθοδομή, μια τσιμεντολιθοδομή, μια οπτοπλινθοδομή, μια ξύλινη κουπαστή, ή την ίδια την φυσική γη.

Επίλογος : Επιστροφή στην καθημερινότητα

Ολοκληρώνοντας την επίσκεψή μου στο νέο κτίριο, σκέφτηκα πολλά. Κυρίως το ότι τούτη η ορθοκανονική -απλή ως προς τη γεωμετρική δομή, τη μορφή, την εικόνα της και αποκαλυπτική ως προς τη ζωή που στεγάζει εντός της -αρχιτεκτονική, δεν φωνασκεί ή ακκίζεται ποικιλοτρόπως προκειμένου να αποσπάσει την προσοχή μας.

Δεν προσπαθεί να επιβληθεί ως εντυπωσιακό μορφοπλαστικό θέαμα ατέρμονων πλαδαρών καμπυλόμορφων αναδιπλώσεων και περιστροφών της κτιριακής μάζας.

Ούτε αυτοπροβάλλεται ως ακραίο υφολογικό «γύμνασμα» ενός απόκοσμου μινιμαλισμού. Όπου η ανθρώπινη ζωή φαίνεται να μην έχει θέση, καθώς κινδυνεύει να χαλάσει το υψηλό “design” του υπερχεδιασμένου χώρου.

Αντιθέτως, σε καλεί να τη γνωρίσεις (ακόμη και να τη βιώσεις) από έξω και από μέσα, **επιτόπου του έργου**. Και έτσι να την **καταλάβεις και να την αισθανθείς**. Κάτι, που σίγουρα δεν μπορείς να κάνεις από μακριά, καθισμένος αναπαυτικά σε κλειστές αίθουσες, ως θεατής εντυπωσιακών εικόνων και ακροατής μπερδεμένων σκέψεων και φαντασιώσεων τρίτων, που διαμεσολαβούν για την ενημέρωσή σου.

Εικ.13,14,15. Η αντιπρόταση των νέων αρχιτεκτόνων απέναντι στον ακραίο μινιμαλιστικό υπερχεδιασμό: Όλα τα σταθερά και κινητά στοιχεία του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου υπακούουν σε ένα φυσιολογικό κοινό μέτρο που συγκροτεί το Όλο.

Είναι "το Δοχείο (ανθρώπινης και όχι εξωγήινης) Ζωής".

Έχοντας λοιπόν επισκεφτεί το συγκεκριμένο νέο έργο **επιτόπου**, καλό είναι να διερωτηθούμε και για κάτι ακόμη γενικότερο από όσα περιγράψαμε παραπάνω:

- Δηλαδή, για το πόσο ελλιπής ή μονομερής μπορεί να είναι η **εκ του μακρόθεν** αρχιτεκτονική ενημέρωση που μας βομβαρδίζει από παντού.
- Για το πώς συμβαίνει και -συνήθως- μας οδηγεί να πιστέψουμε ότι η «avant-garde» αρχιτεκτονική, μας έρχεται πάντα ως «πακέτο» αποκλειστικά από το εξωτερικό. Ενώ η αλήθεια είναι ότι (ακόμη και εν μέσω κρίσεως) γίνεται και **στον τόπο μας** εξαιρετική νέα- και μάλιστα **μαχόμενη** - έντεχνη αρχιτεκτονική.
- Τέλος, για το πώς συμβαίνει και ειδικές εκφάνσεις αυτού του πολύτιμου αρχιτεκτονικού κεφαλαίου, φαίνεται ελάχιστα ή και καθόλου να μας ενδιαφέρουν, ιδιαιτέρως μάλιστα τους νέους!

Μια τέτοια -εκτός τρέχουσας δημοσιότητας- ειδική περίπτωση είναι νομίζω και εκείνη της αρχιτεκτονικής ομάδας που εδώ μας απασχολεί. Αναφέρω για παράδειγμα, το Κτίριο Γραφείων του Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε. στην Πλατεία Κλαυθμώνος, που είναι παλαιότερο έργο της, βραβευμένο μάλιστα σε Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό.

Εικ.16 (φωτό Δημήτρης Κλεάνθης)

Εικ.17

Ο κεντρικός κατακόρυφος ενοποιητικός κοινωνικός χώρος

Εν τούτοις, το όλως ασυνήθιστο αυτό Δημόσιο κτίριο, πολύ λίγο έχει γίνει αντικείμενο δημοσιοποίησης και (θετικής ή αρνητικής) κριτικής από την αρχιτεκτονική κοινότητα, παρότι είναι ο γνωστός χώρος όπου αναγκαστικά πηγαίνουμε όλοι και όλες για τις (συνεχώς μειούμενες) συντάξεις μας!

Να συμβαίνει αυτό επειδή η Πλατεία Κλαυθμώνος και το συγκεκριμένο έργο μας κρύβονται;(!)

Ή μήπως σε ορισμένες (ειδικές) περιπτώσεις, λες και εθελουφλούμε ή βαριακούμε ή ρίχνουμε “blank” στην οθόνη του μυαλού μας, σε αναφορά με την αρχιτεκτονική (και όχι μόνο) για να διατηρούμε την υπαρξιακή ησυχία μας;

Είναι να διερωτάται κανείς εάν το φαινόμενο αυτο αφορά κυρίως σε πρόσωπα, ή στο συγκεκριμένο «ρεύμα», ή συμβαίνουν και τα δύο (αλλά και άλλα πολλά). Δεν γνωρίζω.

Εν τούτοις και παρά την άγωνα -αν και τρικυμιώδη- κατάσταση που βιώνουμε σήμερα, η περίπτωση της οδού Λαμψάκου (και άλλες ανάλογες) μας θυμίζουν αυτό που ανέφερα προηγουμένως: Με άλλα λόγια, οτι κάτι καλό συμβαίνει εδώ (μέσα) και όχι μόνο εκεί (έξω). Δηλαδή στο «Διεθνές Πάνθεον», όπου η λεγόμενη «νέα αρχιτεκτονική» πλέει σε ήσυχια νερά σαν φωταγωγημένο κρουαζιερόπλοιο- μαμούθ, προς εξωτικά νησιά όπου ονειρευόμαστε να κάνουμε κάποτε και εμείς τις διακοπές μας

Τάσος Μπίρης
30-06-2017